

Kisebb közlések.

Zabola. A *zabola* szó magyarázatában ott áll a tudomány, a hol már körülbelül száz évvel ezelőtt is állt; a szót a cseh-tót *zubadlo*-ból magyarázzák, a mint azt GYARMATHY 1816-ban és LESCHKA 1825-ben tette. Így magyarázza MIKLOSICH *Slav. Elem. in Magy.*, BALASSA Tüz. M. Ny. 173. l. és magyarázta a szót az akkor igaz még nagyon fiatal MELICH is Nyr. 22 : 418, pedig hogy tót *zubadlo*-ból nem lett volna a magyarban *zabola*, az olyan nyilvánvaló, hogy kár erre csak egy szót is vesztegetni, különben sem nagyon valószínű, hogy egy közkeletű magyar szó épen tót eredetű legyen. Kiinduló pontul mégis választhatjuk ezt a cseh-tót szót, mert jelentése ugyanaz mint a *zabolá*-é és bizonyos távoli kapcsolat a két szó közt igenis fönnáll.

Eddig általánosan azt tették föl, hogy a cseh-tót *zubadlo* a *zub* «fog» szóval függ össze. Minthogy ennek a *zub*-nak az óbolgár nyelvben *zabŭ* felel meg, *d* pedig a délszláv nyelvekben — csakúgy mint az oroszban —, ha közvetlenül utána *l* következett, nyom nélkül eltűnt, a cseh-tót *zubadlo*-nak óbolgár *zabalo* felelne meg. A mai bolgár nyelv is ilyen alakra látszik vallani, mert a fogat *zab*, a zabolát pedig *zabalec*nek híják. De a magyar *zabola* szó óbolgár **zabalo*-ból meg nem magyarázható; ennek **zombola* felelne meg. A tőszótagban álló magyar *a* a régi időben átvett szláv szókból szláv *o*-nak szokott megfelelni, a magyar *zabola* is valószínűleg egy **zobalo* alakból lett. Úgy látszik tehát, nincs más mentség, mint a szlovénhez fordulni, a hol PLETERSNIK szótára szerint valóban találunk is egy *zobalo* alakot. Ezt az alakot, igaz, csak a magyarországi szlovének ismerik, de tudva azt, hogy az óbolgár *q*-nak a szlovén nyelvben rendszeren *o* felel meg, ez a *zobalo* egy óbolgár **zabalo*-nak ép oly pontosan felelne meg, mint akár a közkeletű szlovén *zob* «fog» az óbolgár *zabŭ* szónak. Én a *zabola* szó szlovén eredetét még sem tartom valószínűnek azért, mert annak semmi biztos jelét nem tudtam eddig fölfedezni, hogy a szlovén nyelvből akár csak egyetlen egy közkeletű szót

vettünk volna föl. Bő alkalmam lesz ezt MELICHchel szemben kifejteni, ha majd nagyterjedelműnek ígérkező értekezése be lesz fejezve. Ezúttal arra szorítkozom, hogy azokat a szókat felsoroljam, a melyekben az óbolgárban *q*, a szlovénben pedig *o* hangzik, hogy kitűnjék belőle, mi szokott e két hangnak a magyarban megfelelni: ób. *obračĕ*, szlov. *obroč*: m. *abroncs*; ób. *blqdu*, szlov. *blod*: m. *bolond*; ób. **čqbrĕ*, szlov. *čober*: m. *csombor*; ób. *dąga*, szlov. *doga*: m. *donga*; ób. *dragŭ*, szlov. *drog*: m. *dorong*; ób. *gąba*, szlov. *goba*: m. *gomba*; ób. *grąbŭ*, -a, -o, szlov. *grob*: m. *goromba*; ób. *kąšŭ*, szlov. *kos*: m. *konc*; ób. **kądrĕ*, szlov. *kodra*: m. *kondor*; ób. *kąkolĕ*, szlov. *kokolj*: m. *konkoly*; ób. *kragu*, szlov. *krog*: m. *korong*; ób. *qtŭkŭ*, szlov. *otek* és *votek*: m. *ontok*; ób. *qtorŭ*, szlov. *otor*: m. *ontora*; ób. *prądŭ*, szlov. *prod*: m. *porond*; ób. *sląka*, szlov. *sloka*: m. *szalonka*; ób. *sqbota*, szlov. *sobota*: m. *szombat*; ób. *sqšedŭ*, szlov. *sosed*: m. *szomszéd*; ób. *tapŭ*, -a, -o, szlov. *top*: m. *tompa*; ób. *trądŭ*, szlov. *trod*: m. *torongy* (NySz.). Tehát 19 esetben találunk ób. *q*, szlov. *o*-val szemben *on* illetőleg *om*-ot a magyarban. Magyarázatra szorul, hogy miért hangzik a *munka* (ób. *mąka*, szlov. *moka*) szavunkban *u* az orrhang előtt. A *parancsol* és *galamb* szavak második *a*-ját a hangsúlyos szótagban álló hangzóhoz való hasonulásból lehet magyarázni, meggyőződésem szerint ezek is régibb **parancsol*, **galomb* alakokra vezetendők vissza (ób. *poračĕti*: szlov. *poročiti*, ób. *golabĕ*: szlov. *golob*). Nem régen fejtegettem, hogy mikép keletkezhetett a *szűszék* szó egy régibb **szonszék* alakból (Nyr. 31: 186.), és ép így lehetett a *gúzs* is régibb **gonzs*-ból. Ugyancsak nyújtást okozott az orrhang elveszése a *pók* szóban is, a mely helyett *páonk* alakot kellene várnunk (v. ö. ób. *paqkŭ* és a magyar *pank*, *pánk*, *ponk*, *punk* tájszókat). Bizonyosan így magyarázható a *pózna* hosszú *ó*-ja is. Szó sincs róla, hogy ez az ország-szerte ismert szó a kisorosz *pauzyna*-ból lett volna, a mint MIKL. EWh. *enz* a. tanítja; a mint *pók* szavunk egy ób. *paqkŭ*-nak felel meg, úgy megfelelhet a *pózna* is a kisorosz *pauzyna* óbolgár másának, azaz **paqzina*-nak (v. ö. ób. *qzina angustia* — a *pózna* eredetileg a szénát leszorító rudat jelentette). MELICH, a ki nagyra van a szlovén hatással, el fogja nekünk majdan mondani, vajjon mindezekben a szavakban szlovén hatást kell-e talán látnunk; én addig is mindezeket bolgár forrásból átvetteknek tekintem, de természetesen egy perczig sem tagadom, hogy valamikor régen mindezekben a szavakban a szlovén nyelvben is nem tiszta *o*, hanem orrhangú *ō* hallatszott. De már azt tagadom, hogy a főtlemített szavak, *abroncs*, *bolond*, *csombor*, *donga* stb. stb., a *zabola* szóval egy időben, egy forrásból kerülhettek, ha ugyanis a *zabola* egy eredeti szláv **zqbalo* alakon alapszik. MELICH újabban határozottan azt állította, hogy a magyar *rocska* szó csakis szlovén lehet (NyK. 32: 45.);

ezt az állítást ugyan semmikép sem lehet igazolni,* de egyre mégis jó, azt bizonyítja t. i., hogy M. sem tekintené a magyar *zabola* szót a szlovén *zobalo* (= ób. **zabalo*) másának, mert ő szerinte a magyar nyelvben *a*-ból lett szlovén *o*-nak *o* felel meg és nem *a*! Ennél fogva szabad talán kijelentennem, hogy ezúttal MELICH sem találhat szlovén hatást, a *zabola* szó nem származik régibb **zabola*-ból lett szlovén *zobálo*-ból, hanem igenis egy óbolgár **zobalo*-ra mutat vissza, tehát olyan alakra, a melyben eredetileg nem hangzott orrhangzó az első szótagban, hanem az a régi, eredeti *o*, a melynek a magyarban rendszeren *a* felel meg.

Nézzük, mit szól e feltevésünkhöz az oláh nyelv, a mely tudvalevőleg legtöbb szláv eredetű szavát épen a bolgár nyelvből merítette, még pedig olyan időben, mikor az orrhangzók még el nem tűntek a bolgár nyelvből. Az oláh a zabolát *zábálă* (azaz *zébăle*)-nak hívja. Óbolgár **zabalo*-ból ez sehogy sem magyarázható, annak csakis **zimbălă* vagy **zumbălă* felelhetne meg. Az óbolgár *krăgŭ* (magy. *korong*)-nak oláh *cring* felel meg; az ób. *tapŭ* (m. *tompa*)-ból képezett *tapiti* igének ol. *tămpî*; ób. *săbota* (m. *szombat*)-nak ol. *sîmbătă*; ób. *trădŭ* (m. *torongy*)-nak ol. *trînd*. Ép így viszonylanak egymáshoz: ób. (*găşî* lúd, dim.): *găşika* > ol. *gînsă*,**) ób. *oblakŭ* nyeregkápa > *oblînc*, ób. *mađrŭ* bölcs > ol. *mîndru* régebben még «bölcs», ma «bűszke, szép», ób. (*paŭi* út:)
raspaŭije keresztút > ol. *răspîntie*, ób. (*dobyti* adipisci præs.:) *dobădă*
> ol. *dobîndi* és *izbyti* liberari præs.:) *izbădă* > *izbîndi*, ób. (*sădŭ* ítélet:)
osăditi elítélni > ol. *osîndi*, ób. *pađiti* kergetni, *pađari* őr, csősz (tulajdonkép «kergető, hessegető») > ol. *pîndi*, *pîndar* stb. Ezekben és hasonló esetekben az óbolgár *a*-nal szemben az oláhban *in- im*-et találunk, de vannak olyan esetek is, a melyeken egy eddig ki nem derített oknál fogva az ób. *a*-nak az oláh nyelvben nem *in- im*-, hanem *un- um*-

*) Én már bővebben kifejtettem egy ízben (*A szláv szók a m. nyelvben* 20—22. l.), hogy az óbolgár *račŭka*-val szemben a magyarban **roncska* alakot kellene várnunk és hogy e nehezen ejthető alakon a magyar kétféle módon segített: vagy *rocská*-t ejtett helyette, a mint *potyká*-t mondván *ponty* mellett, vagy az utolsó két mássalhangzó közt egy a kiejtést könnyítő hangzót fejlesztett és lett a Schlägli Szójegyzékből és a Német-ujvári Glosszákból ismert *roncsika*. Szakasztott így lett az óbolgár *krŭčŭma*-nak megfelelő *korcsma*-ból a nép ajkán hol *kocsmă* hol *korcsoma* — mindenesetre a szlovének közreműködése nélkül!

**) *Gînsă* helyett gyakoribb a *gîscă* alak, a melyben az *n* úgy tűnt el, mint a magyar **roncska*-ból lett *rocska*-ban, míg a gúnárt jelentő *gînsac*-ban, a hol nem torlódtott össze három mássalhangzó, mindig ott van az *n*, akár a magyar *rocska* mellett kimutatható *roncsika* alakban.

felel meg, ób. *prađū* (m. *porond*)-nak ol. *prund* felel meg, *skapū* *avarus* (a mai bolgárban *skyp*) ép úgy mint a megfelelő horv. szb. *skup* azt jelenti, hogy «drága, theuer», csak úgy mint az oláh szó) > *scump* stb. a *porqēiti* (*parancsolni*)-nak megfelelő *porunci* a régibb forrásokban még *porīnci*-nek hangzik. Szóval az eddig föltett óbolgár **zqbalō*-val szemben az oláh *zābālā* olyan meglepő, hogy eddig valamennyi kutató épen ezért ahhoz a következtetéshez jutott, hogy a szó nem is szláv, hanem magyar eredetű (l. MIKLOSICH, *Sitzungsber.* 101 : 26, *ALEXICS Magy. elemek az ol. ny.* 109. l., MÄNDRESCU *Elemente unguerești în limba română* 190. l.), én magam sem láttam régebben más lehetőséget magam előtt és szó nélkül elfogadtam ezt a magyarázatot (NyK. 27 : 341. és 485. l.). De ha megfontoljuk, hogy a *zābālā* általánosan elterjedt oláh szó és az általánosan ismert oláh szavak között aránylag kevés a magyar eredetű, össze-vissza valami 100-ra tehető, míg a szláv eredetű kerek számmal 1000-re; ha továbbá azt tapasztaljuk, hogy az oláh szóban a szláv képző és a szláv hangsúly híven tükrözik, kétség támadhat bennünk, vajjon az oláh *zābālā* szót valóban a magyar *zabolá*-ból szabad-e magyaráznunk, csak azért, mert így legkönnyebben magyarázható az első szótagban álló *ā*. A magyar *zabola* szó egy óbolgár **zobalo* föltevésére vezetett bennünket, már pedig ebből az oláh *zābālā* könnyen kimagyarázható, mert hangsúlytalan szláv *o*-nak megfelelően az oláhban tompa *ā* (*e*), a mire, minthogy ezt már TIKTIN több példával bizonyította (l. GRÖBER, *Zeitschrift f. rom. Phil.* 11 : 81.), csak egyetlen egy példát akarok fölhozni. A szarvasbogarat az oláh *rāgāciū*-nak nevezi, a bolgár *rogāc*-nak; ez a szó, a mely szarvast (cervust) is jelent, nincs ugyan meg az óbolgár forrásokban, de hogy *rogū* szarv-ból képződött, ép oly kétségtelen, mint hogy csakis *rogač*-nak hangozhatott. Az oláh *zābālā* tehát igenis keletkezhetett ép úgy mint a magyar *zabola* egy óbolgár *zobalo*-ból, a magyar meg alig is magyarázható másból.

De hát mit ér mind ez az okoskodás, szemben azzal a kétségtelen ténnyel, hogy a cseh-tót a *zabolát* *zubadlo*-nak hívja, a bolgár pedig *zēbalec*-nek és hogy ezek az egymástól annyira távol eső nyelvcsoportokból vett adatok csak úgy egyeztethetők össze, ha fölteszszük, hogy az eredeti alak **zqba(d)lo* volt, mert cseh-tót *u*, ha annak a bolgár nyelvben nem felel meg szintén *u*, hanem egy tompa *e* hangzó, csakis *q*-ból lehetett, csakúgy a mint másrészt a bolgár tompa hangzó, mihelyt neki a cseh-tótban és hozzá tehetjük, a horvát-szerbben meg az oroszban *u* felel meg, csakis régi *q*-ból keletkezhetett. Az óbolgár alak tehát erős bizonyítékok alapján csakis **zqbalō* lehetett, a magyar *zabola* szó ezek ellen nem nyom semmit sem a latban, ennek a magyarázatát ám lássák a magyar nyelvészek, a szlavisták az oly annyira világos és kétségtelen

tényállás mellett nem hallgathatják meg a magyar szó tanúságtételét. És mégis! A szláv szók megfelelése és a szó eredeti alakja csak addig látszik olyan nagyon egyszerűnek és tisztának, míg nem kutatjuk a szláv szó képzését; mihelyt azonban azt kérjük, de hát az a föltett, olyan nagy biztossággal föltehető óbolgár **zqbalo* milyen módon képződött, halomra dől minden és a szlavistát a legnagyobb kétkedés szállja meg. Mert könnyű ám a **zqbalo*-ból a *zqbū* «fog» szót kihámozni, de ebből hogyan lehetett azután **zqbalo*, mikor az *-alo* (*-adlo*)-ra végződő szavak különbben *a*-töví igékből képződnek és az ige cselekvésének végrehajtására alkalmas eszközt jelentenek, **zqbatī* ige pedig nincs egyetlen egy szláv nyelvben sem?! Azok a szlavisták, a kik mégis ahhoz ragaszkodnának, hogy a zabola eredeti szláv neve **zqba(d)lo* volt, kénytelenek volnának kijelenteni, hogy e szó képzését nem értik, a mit MIKLOSICH így fejez ki, mikor az ide vágó cseh képzésekről szól «*secundär zabadlo frenum*» l. Vergl. Gramm. II. 2 : 100. l. Egészen másképp áll a dolog, mihelyt a magyar nyelv tanúságtételét elfogadjuk és azt állítjuk, hogy az eredeti alak nem lehetett más, mint **zoba(d)lo*, így a szó egyszerre teljesen világos előttünk és annyi meg annyi más *-alo* *-adlo* végű szóhoz csatlakozik, a melyek *a*-töví igékből képződtek. Hiszen ott van a *zobati* ige, a mely végig vonúl a szláv nyelveken, a mely átment a mi nyelvünkbe is *zabál* alakban, annak bizonyosságául, hogy megvolt minden esetre abban a szláv nyelvben is, a melyből mi a legtöbb szláv eredetű szavunkat átvettük. MIKLOSICH a *Lexicon palaeoslov.*-ban a *zobati* igének az «*сѣдѣиѡ*, edere» jelentést tulajdonítja, de az idézetekből kitetszik, hogy nem közönséges evésről van itt szó, hiszen ezt a latin *ed-ere*-nek megfelelő *ēd-* tö fejezi ki, a mely benne rejlik egyebek közt az *obēdū* «ebéd» és *medvēdī* («mézevő») «medve» szókban, míg a *zobati*-t szőlő, cseresznye, árpa, zab,*) só stb. evéséről mondják, azaz olyan nagyobbára aprószemű eledel evéséről, a melyet az ember meg madár szemenként eszik, a ló pedig rágdicsál. Ezt az élő szl v nyelvek is igazolják. A bolgár nyelvben az illető ige a DUVERNOIS szótárában közölt példák tanúsága szerint (l. *zobje*, *zobam*) csak szőlő és cseresznye evéséről használatos meg ló etetéséről. VŰK a szerb *zobati* (præs. *zobljem*) igét így értelmezi: («Körner» fressen, manduco fruges: *zoblje* konj, kokoš; ljudi *zoblju* trešnje, groždje) [azaz: *zabál* a ló, a tyúk; emberek *zabálják* a cseresznyét, szőlőt]. A lengyel *zobac* jelentése: «mit dem Schnabel pickend auffressen, aufschnabeln, verzehren; Körner fressen». — Ha már most

*) Maga a tőszó *zobī*, a melyből a *zobati* ige származott, egyes szláv nyelvekben egy általánosabb «eledel, takarmány» jelentésből a *zab* szavunkban megnyilatkozó speciális jelentéshez jutott l. NyK. 30 : 5.

ebből a *zobati*-ból képződött a *zabola* neve, akkor csakis **zoba(d)lo*-nak hangozhatott régebben (nem **zqba(d)lo*-nak!) és nevét onnan kapta, mert a ló a zabolát rágja!

Nem tagadom, hogy föltevésemet épen a cseh-tót *zubadlo* és bolgár *zébalec* egybehangzó tanúsága miatt olyan merésznek tartottam, hogy sokáig nem mertem vele előállani és még e cikk írása közben is ugyan-csak meghánytam-vetettem a kérdést, sőt nem egyszer közel voltam ahhoz az elhatározáshoz, hogy újra félretegyem az egészet. De a bizonyítékok olyan erőseknek látszottak nekem, több körülmény olyan határozottan arra vallott, hogy helyes úton járok, hogy végre is megkisértettem a nehéz, de érdekes kérdés megoldását. Mielőtt tovább megyek, hadd mondjam el, mikép történhetett az eredeti alak elhomályosodása mind a bolgár, mind a cseh-tót nyelvben. A bolgár *zébalec* a *zéb*, a cseh-tót *zubadlo* a *zub* szóval cseng össze, a *zéb-zub* pedig fogat jelentenek, csak úgy, mint az óbolgár *zabŭ* másúik. Hogy az eredetileg *zobalo-zobadlo*-nak nevezett *zabola* a *zéb-zub* «fog» szóval összekeveredett, abban természetesen nincs semmi különös; különös inkább csak az, hogy ez az összekeveredés két egymástól olyan távol eső helyen egyaránt történt meg; ez tett engem is annyira kétkedővé, hogy mindeddig kutatásaim eredményének közzétételével haboztam. De lehetetlennek azért ezt a két ponton egymástól egészen függetlenül történt összekeveredést épen nem mondhatjuk, hogy mennyire nem, arra szolgálhatok példával a horvát-szerb nyelvből. Én főtebb azt mondtam, hogy **zqobati* ige, a melyből egy **zqbalo* főnév képződhetett volna, egyetlenegy szláv nyelvből sem mutatható ki, míg a *zobati* ige, a melyből az a **zobalo* névszó képződött volna, a melyet a magyar *zabola* szó alapjául tekintek, végig vonúl a szláv nyelveken. Mindenek előtt hadd álljon itt az utóbbi állításom igazolásául még az orosz *zobati* «picken, aufpicken (mit dem Schnabel)», a cseh *zobati* «picken, mit dem Schnabel hacken», tót *zobat'* «csőrrel eszik, csipked, vagdal» és végre a szlovén *zobati* is «mit dem Schnabel aufpicken; Beeren, Kirschen u. dgl. essen, (Körner) fressen».* Tehát *zobati* igét igenis minden szláv nyelv ismer (talán csak az egy lauziczi szerbet kivéve), **zqobati*-félét egy sem. De hát a szerb *zòbati*? Hiszen az, mint-hogy régi *q*-nak a szerbben *u* felel meg, egyenesen egy régi **zqobati* igére

*) A szlovén *zobati* igaz megfelelnéne akár egy régi **zqobati*-nak is, mert, a mint már említettem, e régi *q* a szlovénben és csakis ebben *o* lett; de ha azt látjuk, hogy **zqobati* ige a többi szláv nyelvekben nincs, hogy továbbá a szlovén *zobati* jelentése és præsensképzése (*zobljem*) szakasztott olyan, mint a többi szláv nyelvekben, egy perczig sem kételkedhetünk abban, hogy itt az *o* valóban régi, eredeti *o*.

látszik visszamutatni! Kiírom először is az adatokat, a melyeket Vuk szótárában találunk: *zùbati* 1. (u Risnu) *kauen*, *manduco*, 2. (u Slavoniji) *eggen*, *occo*; *zubati se vide svadjati se*. Van tehát egy a Bocche di Cattaro-ban fekvő Risano-beli *zùbati* ige, a mely azt jelenti, hogy «rágni», van egy Szlavóniában jártas *zubati* «boronálni» ige és van egy *zubati se* visszaható ige, a mely a *svadjati se* «veszekedni» értelmében használatos. A két utolsó kétségkívül összefügg a *zub* (= ób. *zqbū*) «fog» szóval, de minthogy egyetlenegy szláv nyelvben sem található másuk, azok később keletkezett helyi kifejezéseknek tekintendők, a melyek nem alkalmasak azt bizonyítani, hogy volt valamikor egy közös szláv **zqbati* ige, a melyből egy **zqbalo* «zabola» elnevezés származhatott volna. Másképp áll a dolog a *zùbati* «*kauen*» igével, itt a jelentés ugyan pompásan illik, de annál több kétségünk támad az alak eredetisége iránt, annál inkább, mert a szerb mindenfelé ismer ugyan egy *zùbati* «*manduco* (fruges)»-féle igét, de nem egy *zùbati* «*manduco*»-félét; ez mindössze egyetlenegy helyről ismeretes és kétségkívül semmi egyéb, mint amannak a *zub* «fog» hatása alatt történt elferdítése. Így azután szép analógia a hasonló elváltozásra, a melyet a bolgár és cseh-tót nyelvben a mai *zëbalec-zubadlo* «zabola» elnevezésben tesztek föl.

De visszatérek e kitérés után ahhoz a ponthoz, a hol abban állapodtam meg, hogy a zabola neve a régi szlávásban *zobati* igéből származott, eredetileg **zobalo*-nak hangzott és származásánál fogva olyan eszközt jelentett, a melyet a ló rág, mintegy «zabál». Olyan tagadhatatlanul merész föltevésnél, mint a milyen az enyém, nemcsak másoknak tetszhetik, hanem tényleg nekem is mindig tetszett, semmit sem szabad szemünk előtt téveszteni, a mi a kérdésre világot vethet. Áttérek tehát annak föltüntetésére, hogy a szláv a zabolát tényleg olyan eszköznek tekinthette, a mely arra való, hogy a ló azt rágja. A lauziezi szerb nyelvben *hryzac* azt jelenti, hogy «nagen, benagen», a belőle képezett *hryzadlo* pedig a zabola neve: «Gebiss für Pferde»; ennek hű mása a szlovén *grizalo*, a melyet JANEŽIČ úgy fordít, hogy «Beisswerkzeug», míg PLETERŠNIK nagy szótára «Gebiss» (azaz zabola) szóval adja vissza. Itt tehát nemcsak az alapfölfogás, hanem a képzés módja is szakasztott olyan, mint a föltett *zobati* > **zoba(d)lo*-nál, míg a szerb *zvatati* «*kauen*» és a csak többesben használt *zrale* «der Gebiss am Zaume, oreá» szópárnál csak az nyilvánvaló, hogy itt is ugyanaz az alapfölfogás vezetett a zabola nevéhez, de hogy a képzés eredetileg szakasztott ugyanaz volt-e, ki nem mutatható, ámbár elég valószínű. De ez a fölfogás korántsem volt csak szláv, hasonló fölfogáson alapul a zabola olasz (*morso*), francia (*mors*), német (*Gebiss*), angol (*bit*) neve is és a mi ránk nézve még érdekesebb, a csikózabola régi magyar *emlő* elnevezése is,

a melyet FRECSKAY helyesen *emleni* «szopni» igéből magyarázott (Nyelvőr 30: 192). FRECSKAY rövid, de ránk annyira tanulságos cikkéből hadd álljon itt a következő hely, a mely a nem szakértő előtt egészen új világitásban fogja a kérdést bemutatni: «Ez *emlővel* s mert a ló fejébe vetett fékre van csatolva: *fékemlőnek* is nevezett eszközzel bírják rá a lovat fejének hajlítására és változtatják el a ló keményszájúságát lágyszájúvá, mert ez a kormányozhatóságnak egyik föltétele. E végre azonban a lovat a szájvas ráágására kell szoktatni. Erre nézve a honvédelovasság számára 1900-ban kiadott Gyakorlati Szabályzat a 158. lapon meg hagyja: Különös figyelem fordítandó arra, hogy a ló a csikózablít rágja. Egy idevágó német munkában pedig ezt olvasom: Man muss das Pferd zu fortwährendem Kauen und Saugen der Trense veranlassen.» A lónak tehát a fékemlőt folyton rágnia, szopnia, *emlenie* kell.»

Én nem fejezhetem be jobban cikkemet, mint FRECSKAY barátom ez érdekes fejtegetésével, a mely újra bizonyítja, hogy nyelvészet és szakismeret mennyire támogatják egymást és mennyire szorúlnak egymásra. Ha kicsit hosszúra nyult fejtegetésem még így sem győzi meg nyelvész társaim egyikét-másikát, reményelem, legalább azt a szemrehányást senki sem teheti nekem, hogy könnyelműen fogtam a bonyolult kérdés megoldásához, hogy nem iparkodtam lépésről-lépésre előre hatolni és minden állításomat pontosan igazolni is. A kit pedig meggyőzött az én fejtegetésem, a ki maga is kedvet és tudást érez ilyen rejtvények megfejtésére, annak íme szolgálhatok mindjárt egygyel, a melylyel én nem tudtam megbirkózni. A kisoroszban a zabolát egyebek közt *zubélo*-nak híjják; első tagja (*zub-*) mintha újra hangosan követelne egy eredeti **zabalo* alak föltevését, a melyet én tagadok, de a mi rá következik, az az érthetetlen *-elo* végzet ép olyan hangosan tiltakozik az ellen a föltevés ellen, hogy ebben eredeti orosz szót lássunk, hiszen *-alo* végű eszköznév van az oroszban is szép számmal, egy régi **zabalo*-nak az oroszban csak **zubalo* felelhetne meg, az *-alonak -elo*-vá való válását sem hangtani, sem semmilyen más módon megmagyarázni nem tudnám. A szó tehát érthetetlen előttem, de a teljesség kedvéért fölemlítem, hátha mások figyelmét ráterelve, a kérdés végleges tisztázását siettetem.

ÁSBÓTH OSZKÁR.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelenő

FOLYÓIRATOK:

Akadémiai Értesítő. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti *Szily Kálmán* főtktár. Tizenkettedik kötet. 1901. évfolyam.

A M. Tud. Akadémia üléseiről a tárgyalásokat jegyzőkönyvi alakban, az üléseken fölolvastott emlékbeszédeket, jelentéseket, birálatokat, valamint az értekezések kivonatait (ha ugyan a kivonatozásra alkalmasak) külön czikkek során közli. Ismerteti az osztályértekezletek és állandó bizottságok tárgyalásait, kizemelvén belőlük azokat, a melyek szélesebb köröket is érdekelhetnek. Az Akadémia kiadásában vagy az ő támogatásával megjelent munkák- és folyóiratokról tárgyas ismertetéseket közöl vagy az illető szerzők és szerkesztők, vagy más megbízható szakférfiak tollából. Megjelenik minden hó 15-én. Évi előfizetési ára 6 kor. Az «Akadémiai Értesítő»-t díjtalanul és bérmentve kapják: az Akadémia minden rendű beltágjai, alapítványtevői s a Könyvkiadó Vállalat pártoló tagjai. Az I—XI. kötet még néhány példányban rendelkezésre áll. Egy-egy kötet ára 6 kor.; a Könyvkiadó Vállalat új aláíróinak 4 kor. 50 fill.

Archaeologiai Értesítő. Új folyam. XXI. köt. A M. Tud. Akadémia arch. bizottságának és az orsz. régészeti s embertani társulatnak közlönye. Szerkeszti *Hampel József*.

Czélja a hazai és külföldi archaeologiai és műtörténelmi mozzanatok a közönséggel megismertetni, és kisebb archaeologiai s műtörténelmi czikkeket közölni. Megjelenik évenként öt füzetben, mindenkor hat nagy ívnyi tartalommal és számos képpel, február, április, június, október és deczember hónapok 15-ik napján. Bolti ára 12 korona; egyes füzetek ára 2 kor. 40 fill.

Athenaeum. Philosophiai és államtudományi folyóirat. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti dr. *Pauer Imre* osztály-titkár. Tizedik évfolyam.

Az «Athenaeum» a philosophia és államtudományok szakszerű művelését és tudományos irodalmi fejlesztését tűzi feladatául. Megjelen az Akadémia kiadásában évnegyedenként, évi 30—35 ívnyi tartalommal. Előfizetési ára 10 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Tizenegyedik évfolyam. Szerkeszti *Szilády Áron*, a bizottság előadója.

E negyedévenként megjelenő folyóirat a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának megbízásából bocsátatik közre s irodalomtörténeti tanulmányokat és adatokat közöl. Előfizetési ára egész évre 10 kor., egyes füzet ára 3 kor.

Mathematikai és Természettudományi Értesítő.
XIX. kötet. A M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata. Szerkeszti *König Gyula* osztálytitkár.

A «Mathematikai és Természettudományi Értesítő» a M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata, melyben az ülésein részletesen bemutatott vagy csak röviden bejelentett tudományos munkálatokat teszi közzé, föltéve, hogy a követelményeknek megfelelnek. Az Értesítőben csak oly közlemények foglalhatnak helyet, melyek az illető szaktudomány művelésében az elért eredmények vagy a használt módszerek tekintetében haladást jeleznek és irodalmi szempontból is kellő gonddal készültek. Terjedelem tekintetében az Akadémia rövid és szabatos fogalmazást kíván, melyben a dolgozat tudományos tartalmának megértésére szükséges részletek kellően kidomborodnak. Az Értesítő évi öt füzetben jelenik meg; a füzetek megjelenési határideje február, április, június, október és december hónapoknak mindenkor utolsó napja. Előfizetési ára egy-egy kötetnek 10 kor.

Nyelvtudományi Közlemények. Harminczegyedik kötet. A Magyar Tudományos Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerkeszti *Szinyei József*.

A tágabb értelemben vett magyar nyelvtudományt öleli fel, melynek adatai a magyarral hason alkotású altáji nyelveket behatóan tanulmányozni s tudományosan feldolgozni, kiváló tekintettel arra, hogy a magyar nyelv tényeinek földterítésére vagyis tudományos megfejtésére szolgáljanak. Más, bár nem hason alkotású nyelveknek, a melyek a magyarral történelmileg érintkeztek, reá gyakorolt hatását feltüntetni. Megjelenik negyedévenként, még pedig márczius, június, szeptember és december elsején. Az egész évfolyam legalább harmincz ívből áll s előfizetési ára 6 kor.

Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. Új folyam. 1901. II. Kiadja a M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának hozzájárulásával a Magyar Történelmi Társulat. Szerkeszti dr. *Komáromy András*.

A folyóirat ez új folyam a M. Tud. Akadémia történettudományi bizottságának nemcsak anyagi, hanem jelentékeny szellemi támogatásával is jelenik meg, a mennyiben a bizottság sok nevezetes hazai s a legnevezetesebb külföldi levéltárakból évtizedek óta gyűjtött és másolt magyar vonatkozású forrásanyagát a *Történelmi Tár* rendelkezésére bocsátotta, s ezzel valódi kincsházát nyitott meg a történetkutatók előtt, melynek kincsei eddig jóformán használatlanul heverték a bizottság kéziratárában.

Egy-egy füzet bolti ára 2 kor., az egész évfolyamé 8 kor.

Megrendelhetők

a M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatalában

Budapesten, V. kerület, Akadémia-utca 2. szám.